
פרשת בהעלותך

פרק יא פסוק א

וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאַנְנִים רַע בְּאַזְנוֹיָם? הֲנִיָּה וַיִּשְׁמַע יְ-הוָה וַיִּחַר אָפוֹ וַתִּבְעַר-בָּם אֵשׁ יְ-הוָה וַתֹּאכַל בְּקִצָּה הַמִּחֲנֶה:

רש"י

וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאַנְנִים: אֵין "הָעָם" אֵלֶּא רְשָׁעִים, וְכֵן הוּא אֹמֵר "מָה אֶעֱשֶׂה לְעַם הַזֶּה" (שמות יז:ד). וְאֹמֵר, "הָעָם הַזֶּה הֲרָע" (ירמיה יג:י), וְכִשְׁהֵם כְּשָׂרִים קְרוּאִים "עַמִּי", שְׁנֹאֵמֵר "שְׁלַח עַמִּי" (שמות ח:טז), "עַמִּי מָה עָשִׂיתִי לָךְ".

מושג

אֵין "הָעָם" אֵלֶּא רְשָׁעִים... וְכִשְׁהֵם כְּשָׂרִים קְרוּאִים "עַמִּי".

Translation:

The term הָעָם, the nation, refers to the wicked¹... but when they act appropriately they are called עַמִּי, my nation.

Explanation:

When the Jewish people reject their unique mission and try to be like the other nations of the world they are referred to as הָעָם. When they focus on their obligation to act as Hashem's representatives and focus on the spiritual instead of the physical they are called עַמִּי. The people in the desert felt pained and unfulfilled with their close relationship with Hashem and the resulting detachment from the physical world. They searched for a pretext to anger G-d and to thus effect a distancing from Him. They are therefore referred to here as הָעָם, the nation seeking to be like the other nations. Their emotions and actions, pain, detachment from the physical, and a pretext to complain are all contained within the word מתאוונן².

Looking in the Pasuk:

The Sifri that Rashi quotes is bothered by the fact that the Torah does not mention the exact nature of the sin which arouses Hashem's anger. The Sifri points to two words³: הָעָם and מתאווננים to explain the source of the people's sin (הָעָם) and the resulting actions (מתאווננים).

Musag Learning Outcomes:

Know: The difference between the word הָעָם and עַמִּי, and the various usages of the word אונן.

Understand: What it is that makes the Jewish people worthy to be called עַמִּי, His nation? Additionally, what are the challenges inherent in our mission to minimize our attachment to the physical world and instead be a people of the spirit?

Think: Contrasting the Torah's use of terms, or the use of terms that have multiple meanings provides valuable hints to the understanding of the Torah's intent.

1 See note #1

2 Shoresh is either 1.1.8 or 1.1.8. See note #2

3 See footnote #14 for a third word, רע, which the Sifri understands as being instructive as to the nature of the sin.

NOTES

1. Rashi quotes the Sifri (פרשת בהעלותך פיסקא פה) which states:

ויהי העם, אין העם אלא הרשעים שנאמר' מה אעשה לעם הזה (שמות יז ד) עד אנה ינאצוני העם הזה (במדבר יד יא) העם הזה הרע המאנים לשמוע את דברי (ירמיה יג י) [כה אמר ה' לעם הזה כן אהבו לנוע (שם יד י)] וכשהוא קוראן עמי אין עמי אלא כשרים שנאמר שלח עמי ויעבדני (שמות ח טז) עמי מה עשיתי לך ומה הלאיתך ענה בי (מיכה ו ג) עמי זכר נא מה יעץ (שם מיכה ו ה).

The מעמד הר סיני by רשעים when we find by העם always means questions how we say that the העם as it says (שמות יט:ח) the people are called העם, as it says (שמות יט:ח) He answers that the rule holds true only when it says העם alone, but when it says כל העם it does not mean the רשעים. Additionally, he asks, how can we say that עמי means the צדיקים when it says לא עמי לא (ישעיה א:ג) He answers that it means that those who were originally צדיקים, now התבונן. The נצי"ב, in his עמק הנה"ב, disagrees and brings many Pesukim that do not follow this rule, making it impossible to explain each Pasuk to fit the rule. He explains that when חז"ל sayאלא לשון... חז"ל it is not taken to mean that it *always* means this, rather it is to be understood as *here* it means this⁴. When חז"ל wanted to say that it *always* means this they said ...אינו אלא... שנאמר⁵ for example כל מקום שנאמר יד אינה אלא ימין (זבחים כד).

However, there is a מדרש רבה in (פרשה כ אות כג) which states:

ויחל העם לזנות ויחל העם כל מקום שנא' העם לשון גנאי הוא וכל מקום שנא' ישראל לשון שבח הוא 'ויהי העם כמתאוננים' (במדבר כא) וידבר העם בא-להים ובמשה (במדבר יד) ויבכו העם בלילה ההוא (במדבר יד) עד אנה ינאצני העם (שמות לב) וירא משה את העם כי פרוע הוא (שמות ל"ב) ויקהל העם על אהרן וכן כולם

This wording, which states כל מקום, would be difficult for the נצי"ב to explain as he did the wording of the ספרי. On the other hand the מדרש רבה would be hard pressed to explain the various Pesukim brought by the נצי"ב which seem to prove clearly that the rule cannot be applied to all Pesukim. Perhaps the נצי"ב would answer that there is a difference between the wording כל מקום and כל.. In conclusion only when the both the words כל מקום, and אינו אלא are used do we say that this meaning applies to all Pesukim.

2. It is obvious that the Torah does not use the word העם every time it refers to רשעים. In fact this is the first time such wording appears in the Torah⁶. Therefore one might ask, "Why here?"

Additionally, we might ask why does the Torah not tell us clearly what exactly the people were מתאוננים about? In fact even the word מתאוננים is left open to multiple translations. Rashi understands it as meaning complaining, or more exactly, as seeking a pretext to complain. His proof is from the Pasuk in Shoftim which reads: כי תאנה הוא מבקש. The Ramban understands the word to mean suffering, and relates it to the Pasuk by בנימין in which he is called בן אוני, the son of my suffering. The Rashbam also agrees that the emotion was one of צער and adds that it was a result of fatigue caused by their travels⁷. Others⁸ relate the word to the Pasuk לא אכלתי באוני (דברים) actually brings all the above possibilities⁹!

4 The examples that are mentioned are brought to prove that this is a possible translation, not to say that it is the only translation. A good illustration of this is in the next Rashi, where he quotes the Sifri which says אין מתאוננים אלא לשון עלילה. Clearly the word מתאונן has other meanings (see note #2) in Tanach, leading us to conclude that the Sifri means only that here the word מתאונן means this not in every Pasuk.

5 לשון הנצי"ב: לא שזה כלל חלילה (ומכל מקום לשון העם אינו במשמע בחשיבות ישראל, וזה כלל בכל מקום, כמו שכתב הרמב"ן ז"ל פרשת בשלח על הפסוק וייראו מאד, והרי הוא כשם יעקב וישראל כידוע. והטעם, דהעם שם עצם לכל עם, וישראל שם המעלה) דהכתיב כי יבא אלי העם לדרוש אלהים, וכתיב נותן נשמה לעם עליה, ודריש ברבה בראשית על הצדיקים שבחז"ל, ובספר יהושע דה"ו איכא טובע העם דקאי על כלל עדת ישראל הצדיקים, ועוד רבו מספר, ובזה הפרשה כתיב אשר ידעת כי הם זקני העם ושוטריהו. אלא כמו שכתבתי דכל דלא תני בפירוש 'בכל מקום' כוונת התנא דכאן הפירוש כן הוא כמו שמצינו במקום אחר פירוש זה.

6 While the Midrashim do not bring this idea until now, the Ramban in Shmos (פרק יד פסוקים י-יא) explains the Pasuk 'וייראו העם את ה' in this light.

7 עיין רש"י ד"ה רע באוני ה' שמביא המדרש "אוי לנו כמה לבטנו בדרך הזה"

8 See Rashi in (א' ב:כו) דברי הימים

9 כמתאוננים, אין מתאוננים אלא מתרעמים מבקשים עלילה היאך לפרוש מאחרי המקום שכן הוא אומר ביום בן אהאב כי אך דעו נא וראו כי מתאנה

What truly was the issue here, and why does it anger Hashem? Finally, why does it say 'באזני ה' and 'וישמע ה' and not 'בעיני ה' and 'וירא ה'? Why is the Pasuk so unclear?

The use of the word מתאוונן, with its multiple meanings is actually the perfect description of what was truly happening here, for in truth there was more going on than meets the eye. They came forth with a claim of fatigue and suffering, as Rashi brings from the מדרש, and as the Ramban and Rashbam all understand. But, in fact this claim was contrived¹², מבקשים עליה. Behind the claim was actually an attempt to separate themselves from their close attachment to Hashem. They created this claim exactly because they knew it would anger Hashem¹³ and cause Hashem to distance Himself from them. They searched for a pretext to anger G-d, as Rashi quotes from the Sifri שמתכוונים שתבא באזניו ויקניט. But why? Why all of a sudden did they feel a need for 'space', for a detachment from Hashem?

Rav S.R. Hirsh writes:

The people were as if mourning over themselves. They looked on themselves as already dead, and mourned over their very selves! the cloud of G-d over them and the Ark of His Covenant with them only made them feel cut off from the rest of the world and its requirements for living. The whole unique connection with G-d which they received in its place, the proximity of G-d, the Sanctuary of G-d in their midst, their mission, their G-d promised destiny, all offered them no compensation, remained worthless and without meaning in their eyes, had not become to them a higher, fuller, happier life- they felt themselves buried alive and mourned over themselves.

Thus their feelings of suffering, as in בן אוני, were really just a pretext, as in תאנה הוא מבקש, which all were based on feelings of mourning, as in לא אכלתי באוני.

The Torah tells us the basis of their sin, in one word: העם. As the Sifri quoted by Rashi explains, the Torah is contrasting the term העם as opposed to עמי. They wanted to be just like any other nation and not His nation¹⁴. The sin of the people was thus that they did not realize that they had a unique mission in the development of mankind, a mission that would require them to detach themselves from the physical world and seek attachment instead to the spiritual and to the Divine.

3. Questions for further thought:

a. The Gemoroh in מסכת שבת (קטז.)¹⁵ teaches that the Pesukim of ויהי בנסוע are written to separate between the first troubles and the second troubles. The Gemoroh asks that the second troubles are clearly written, ויהי העם כמתאווננים, but which are the first troubles? The Gemoroh answers they are found in the Pasuk of ויסעו מהר ה', which Rav Chama Bar Chanina explains to mean that they swerved away from Hashem. The commentaries struggle to understand: Where do we find that they turned away from Hashem? Tosafos on the Gemoroh explains that they hurried to leave הר סיני and quotes the Midrash which tells us that they left לו והולך שבורה לו הספר שבורה לו והולך לו. According to our understanding of the sin of the מתאווננים, is there a connection between the two sins?

b. Our Musag talks of a sin in which the people rejected a close connection to Hashem. Can you think of other examples?

הוא לי (מלכים ב' ז) וכן הוא אומר בשמשון כי תואנה הוא מבקש מפלשתים (שופטים יד ד) ר' אליעזר אומר אין כמתאווננים אלא כמתלהמים וכן הוא אומר דברי נרגן כמתלהמים (משלי כו כב) וכן הוא אומר ותרגנו באהליכם (דברים א כז) והם היו כמתלהמים אבל סכין ירדה מן השמים ובקעה את כריסם שנאמר' והם ירדו חדרי בטן (משלי כו כב) ר' יהודה אומר אין כמתאווננים אלא כמדויים את עצמם שנאמר לא אכלתי באוני ממנו (דברים כו יד).

10 Over 90 examples in Tanach

11 בראשית ו:ה ודברים ל:יט

12 Hence it does not say 'ה' וירא ה' because there was nothing to see. It was all contrived and therefore only 'ה' באזני ה'.

13 In the words of the Sifri:

באזני ה', מלמד שהיו ישראל מתכוונים להשמיע את המקום היה ר' שמעון אומר משל למה הדבר דומה לאחד שהיה מקלל את המלך היה המלך עובר אמרו לו שתוק שלא ישמע המלך אמר להם מי יאמר לכם שלא היתה כוונתי כי אם להשמיעו אף ישראל מתכוונים להשמיע למקום.

14 This would explain the continuation of the Sifri which states: כמתאווננים רע, אין רע אלא עבודה זרה, שנאמר כי תעשו הרע, בעיני ה'.

15 The Gemoroh (quoted in part by Rashi הארן) reads:

רבן שמעון בן גמליאל אומר: עתידה פרשה זו שתיעקר מכאן ותכתב במקומה. ולמה כתבה כאן? כדי להפסיק בין פורענות ראשונה לפורענות שנייה. פורענות שנייה מאי היא? ויהי העם כמתאננים. פורענות ראשונה ויסעו מהר ה' ואמר רבי חמא ברבי חנינא: שסרו מאחרי ה'.